

Акматова Ч.

«АДАБИЙ ОКУУ» САБАГЫНДА
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮККӨ НЕГИЗДЕП ОКУТУУ

Акматова Ч.

ОБУЧЕНИЕ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
НА УРОКЕ «ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ»

Ch. Akmatova

LEARNING BASED ON COMPETENCIES IN THE
LESSON «LITERARY READING»

УДК: 81:371.2 (373.52)

Бул макалада ааламдашуу доорундагы баалуулуктар, билим берүүнүн жаңы парадигмасы болгон компетенттүүлүккө негиздеп окутуу маселеси каралды. Компетенттүүлүк түшүнүгү, негизги жана предметтик компетенттүүлүктөр жана башталгыч класстын окуучуларын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды окуп-үйрөнүүдө ээ болуучу компетенциялар жөнүндө айтылды. Окуучулардын компетенттүүлүктөрүн калыптандырууда педагогдун өзүнүн компетенттүү, кесипкөй адис болуу керек экендиги белгиленди.

Негизги сөздөр: билим берүү, баалуулук, компетенция, компетенттүүлүктөр, негизги компетенттүүлүк, предметтик компетенттүүлүк, адабий окуу, сабак, мугалим.

В этой статье рассматривалось обучение на основе компетенций, ценностей, новой парадигмы образования в эпоху глобализации. Было рассказано о понятии компетентности, основных и предметных компетенциях и компетенциях, которыми должны обладать учащиеся начальных классов при изучении стихов по предмету «Литературное чтение». Было отмечено, что для формирования компетентностей учащихся необходимо, чтобы сам педагог был компетентным, профессиональным специалистом.

Ключевые слова: образование, ценности, компетенции, компетенции, основные компетенции, предметные компетенции, литературное чтение, урок, учитель.

This article discusses learning based on competencies, values, and a new paradigm of education in the era of globalization. It was told about the concept of competence, basic and subject competencies and competencies that primary school students should have when studying poetry on the subject of «Literary reading». It was noted that for the formation of students' competencies, it is necessary that the teacher himself be a competent, professional specialist.

Keywords: education, values, competencies, competencies, core competencies, subject competencies, literary reading, lesson, teacher.

Азыркы мезгилдеги ааламдашуу процесси, маалыматтык коомдун калыптанышы Кыргызстандын жогорку кесиптик билим, жалпы билим берүү системасынын дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине аралаша башташы калыптанып калган салттык илимий аппараты Европадагы педагогикалык системага ыңгайлаштыруу милдетин жаратууда. Анын ичинен билим берүү системасындагы билим алуу парадигмасы компетенттүүлүк позициясынан каралуусу керек болууда.

Кыргызстандын өнүккөн социалдык-экономикалык шартында билим берүү системасында көптөгөн реформалар, жаңылануулар болуп жатканы менен реалдуу чөйрөдө, билим берүү мекемелеринде конкреттүү натыйжаларга ээ боло турган, ааламдашуу доорунда кээ бир маселелерди өздөштүрүүдө анын себептерин изилдөөгө муктаж бойдон калууда.

Болон процесси өнүккөн өлкөлөрдө дүйнөлүк билим берүү системасына бирдиктүү багытты - бир өлкөдө кесиптик билим алган жаран башка өлкөдө кыйналбай иштеп кетүүсү үчүн кам көргөн парадигманын керектигин сунуштап отургандыгынан улам азыркы мезгилде өнүгүүгө багыт алган бардык өлкөлөрдүн ичиндеги жалпы орто билим берүү мектептеринде билим жана тарбия берүүнүн мазмуну жаңы парадигманы - компетенттүүлүккө негиздеп окутуу маселесин күн тартибине койгондугунда. Келечек муундарды компетенттүүлүккө негиздеп окутуу азыркы мезгилдеги коомдук социалдык зарылдыктан келип чыккан парадигма катары коомдук-саясий, социалдык-экономикалык кырдаалдарга ылайык заманбап түшүнүктөрдүн тез-тез өзгөрүп туруусу, мезгилдин ушунчалык ыкчамдык менен аракетке келүүсүнүн натыйжасында адамзаттык баалуулуктардын кескин жаңылануусу, адам баласы үчүн баалуу деп саналган дөөлөттөрдүн күн сайын толукталып, улам

жаңы мазмунга ээ болуп туруусуна муктаждык түзүлгөн кырдаалда пайда болуу менен ал ар бир жарандан мезгил талаптарына жараша үзгүлтүксүз билим алуусун гана шарттабастан, ошол көп түрдүү көз караштардын арасынан заман талап кылган концепцияны айырмалай билүүгө жөндөмдүү иш-билги (компетенттүү) кесипкей болушун да милдеттендирээрин белгилеп кетүүгө болот. Андай кесипкей адис болушу үчүн кайсы багытта билим алып, кандай кесипке ээ болбосун анын алдында коомдук-социалдык кызыкчылыктарды канааттандыра турган билимдин керектиги ошол кесипке тиешелүү компетенциялар бар экендигин таанып, аны менен эсептешүү зарылдыгын аныктап, билим берүү чөйрөсүнүн алдына алып чыккандыгында турат. Мамлекет билим жана тарбия берүүнүн мазмунун аныктоодо жогорку окуу жайдын дипломун алуу менен бирге ошол адисте ошол тармакта ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө кетүү үчүн белгилүү бир иш-билгиге (компетенцияларга) ээ болушу керектигин ачыкка чыгарып, ар бир окуу жайы өзүнүн миссиясы эмне экендигин так сезүү менен анда билим берип жаткан багыттар (направлениялар) боюнча индивидуалдуу парадигмасы болушу керек. Ал парадигма бардык адистиктер боюнча жалпылыкка (адис катары чыгармачылыкка багыт алып, конкуренцияга туруштук берүүчү; өз алдынча инициативага ээ; мобилдүү; дайыма аракетчил жана изденгич) ээ болушу зарыл.

Компетенттүүлүккө негиздеп окутуу көйгөйү Кыргызстанда ар бир тармак боюнча аракетке келүүсү, анын ар бир адистикке ылайыктап жана билим берүү тармактарында жалпы компетенциялар боюнча кандай каралышы керектигинин эми колго алынып жаткандыгы; коомдук-социалдык турмуштун, ага карата кийинки муундун кызыкчылыктарын, өзгөчө келечекке карай багыт алууда адис катары калыптануунун ички керектөөлөрүн байкаган окумуштуулар проблеманы чечүү жолдорун, билим берүүнүн парадигмасын өзгөртүүдөн, т. а. аны жаңы нукка буруу аркылуу билим жана тарбия берүүнү демократиялаштыруу, окуу жана окутуу процессин гумандаштыруу менен бирге азыркы коомдук-социалдык талаптарга жооп берүү үчүн келечек муундардын ар биринин жеке кызыкчылыктарын өнүктүрүп-өстүрүүгө багыт берүү маселесин айкалыштыруу; алардын кесиптик жөндөмүн арттыруу зарылдыгын аныктоо аркылуу ар бир жарандын кесипке ээ болуусунда керектуу иш-билгилер (компетенциялар) башкы орунда экенин тастыктоо; кесиптик багыт боюнча төмөнкү (бакалавриат) жана жогорку (магистратура) баскычтарында билим алып жаткан адистерге азыркы коомдук-

турмуштук талаптарга жооп берүүчү билим жана тарбия берүү жаны мазмунга ээ болуп, ишбилги адисти даярдоо болсо, анын мазмунун компетенттүүлүккө негиздеп окутуу түзүп тураарынын иликтөөгө алынгандыгы илимий макаланын актуалдуулугун аныктап турат.

Жалпы билим берүүчү орто мектептердин башталгыч класстарында “Адабий окуу” предметин окутууда инсандын көп түрдүү, бат өзгөрүп жаткан дүйнөдө жекече жана коомдук зарылчылыкты камсыз кылуучу жарандык жана кесиптик ишмердүүлүгүнө даярдыгы катары Кыргыз Республикасынын мектептик билим берүүсүнүн максат-милдеттери дүйнөлүк билим берүү системаларынын өнүгүү тенденцияларын эске алуу менен инсандын, азыркы коомдун муктаждыктарына жараша аныкталган, эң башкысы окуучуларда өз алдынчалык, демилгелүүлүк жана өзүн-өзү уюштура билүүчүлүк, өзүнүн жасаган иштери, жашоосу үчүн жоопкерчиликтик болууга шарт түзүлүүдө.

Мезгил талабына ылайык азыркы мектеп дүйнөлүк эмгек рыногунда атаандыштыкка жарамдуу, ар тараптан өнүккөн, коомчулук менен мамиле түзө алган, өз алдынча жаңылбай чечим чыгара алган, ийкемдүү, иш билги, маданияттуу, көп тилди өздөштүргөн, компьютердик сабаттуулугу бар, башкача айтканда, ар таратуу компетенттүү бүтүрүүчүлөрдү даярдап чыгарууга тийиш. Азыркы мезгилде дүйнөлүк билим берүү мейкиндигинде абдан зор өзгөрүүлөр орун алууда. Бул багытта Эдинбург университетинин профессору, доктор Джон Равен «коом жаңы ишенимдерге ээ болушу зарыл. Алар сөзсүз түрдө инсандык баалуулуктар менен байланыштуу боло тургандыгын билим системасы, анын ичинде мектеп эске алышы керек» – деп белгилеген [1, 396-б.].

XXI кылымда кескин тездеген ааламдашуу процесси, баалуулуктардын өзгөрүшү, көп түрдүү маданияттардын бири-бирине тийгизген таасири жашоого, турмушка карата көз караштардын, баалуулук ченемдеринин өзгөрүүсүнө алып келди. Бүгүнкү күндө баалуулуктардын күрөшү жүрүп жатат деп айтсак туура болор. Адамзат Жер планетасында эзелтен бери болуп көрбөгөндөй баалуулуктардын күрөшүн башынан өткөрүүдө: тил баалуугу, территориялык, адеп-ахлак чен өлчөмдөрү жана маданий баалуулуктар. Натыйжада биз жашаган коомдо да баалуулук ченемдери өзгөрдү:

- Көп тилдүү билүү;
- Коммуникативдик жөндөмдүүлүк жана өз ара кызматташуу;

- Толеранттуулукка негизделген көп түрдүү маданиятынын шартында жашоо;
- Тынымсыз өзгөрүүгө дуушар болгон турмуш агымында өз жолун таба билүү;
- Улам жаңы, кокусунан пайда болгон көйгөйлөрдү чечүүгө болгон аракеттенүү;
- Көп түрдүү маданияттын мезгили жүрүп турган мезгилде өз ордун табуу ж.б.

Мына ушундай тез өзгөрүп турган замандын агымы билим берүү процессине да өз таасирин тийгизип, көптөгөн өзгөрүүлөр жана жаңылыктар менен коштолуп жатат. Алардын бири – окуучулардын билим алуу процессинде компетенттүүлүккө ээ болуусу.

Жаңы өзгөрүүлөр менен мектеп мугалиминин кесипкөйлүүлүгүн «компетенция» жана «компетенттүүлүк» категориялары белгиленүүдө. Бул түшүнүктөрдүн так аныктамасына токтолуп кетсек: орус лингвисти С.И.Ожегов «компетенттүү» жана «компетенция» деген сөздөрдүн маанилеринин түшүндүрмөсүн төмөнкүчө берет: «Компетенттүү – ар кандай чөйрөдөгү билимдүү, ыйгарымдуу адис. Компетенция – кимдир бирөөнүн көгөйлөрүн жакшы билген» адам [2, 268-б.].

Кыргыз лингвистикасынын белгилүү өкүлү К.К.Юдахин кыргыз лексикасында кабыл алынган сөз катары колдонулган жогорку түшүнүктөрдүн маанисин мындай чечмелейт: «Компетенттүү – билүүчү, билимдүү, б.а. бир нерсени толук билүүчү. Компетенттүү – бир нерсени чечүүгө, бир нерсе жөнүндө чечкиндүү пикир айтууга өзүнүн билими же полномочиеси бар адам». «Компетенция – белгилүү бир адамга тапшырылган маселелер, иштер. Компетенция кандайдыр бир маселенин же адамдын полномочиеси» [3, 293-б.].

Компетенттүүлүк түшүнүгү батыш педагогикалык адабияттарында 60-70-жылдары, орус педагогикалык адабияттарында 1980-жылдары, ал эми ата мекендик адабияттарыбызда негизинен эгемендүүлүктү алган жылдарыбыздан кийин гана пайда боло баштады. Жалпы жана кесиптик билим берүүдө компетенттүүлүк багыты жаралууда. Жогоруда сөз кылгандай компетенттүүлүк жана компетенция түшүнүктөрүнүн айырмачылыктары аныкталып, педагогикалык ишмердүүлүктү компетенциялардын негизинде баалоого аракеттер жасалууда.

«Компетенттүүлүк кандайдыр бир тармакта, чөйрөдө белгилүү бир натыйжага жетишүү, кадырбаркка ээ болуу, кимдир-бирөөнүн кесиптик чеберчилигинин, жетишкендигинин көрсөткүчү. Компе-

тенттүүлүк – бул адистин интеллектуалдык, психологиялык, моралдык жана ишмердик (функционалдык) абалы, ошол аркылуу анын канчалык билим алгандыгы, көндүмдөргө ээ болгондугу, тажрыйба топтогондугу, башкалардын ишмердүүлүгүн өзүнө сиңиргендиги, маалыматтар менен куралдангандыгы жана аларын кандайча колдоно алары аныкталат. Компетенттүүлүк бул натыйжалуу жыйынтыктарга жетишүү үчүн ыңгайлуу жүрүш-туруш модели, алгоритм, кыймыл-аракеттерди ишке ашыруунун жолдору...

Компетенттүүлүк дидактикада педагогикалык ишмердүүлүктүн үзүрүн көрсөтүүнүн бир чен-өлчөмү катары кабыл алына баштады. Мурда билим алуучулук, билим берүүчүлүк мамиленин ордуна келген компетенттүүлүк окуу процессинде балдардын билим алуусу, алардын билим топтоосу менен гана чектелбейт, аларды колдоно билүүгө жетишүүсү менен байланышат. Азыр компетенттүүлүк көп өлкөлөрдө, мисалы, Орусияда жалпы мамлекеттик, федералдык стандарттарда борбордук, түйүндүү маселелердин бирине көтөрүлүп чыкты. Компетенттүү мамиле кылуу бул коом талап кылган билим берүү ишмердүүлүгүнө ылайык таанып билүүнүн жана аны ишке ашыруунун өзгөчө формасы. Бул мамиле орус педагог-дидактиктеринде (М.Н. Скаткин, И.Я. Лернер, В.В. Краевский, Г.П. Шедровицкий, В.В. Давыдов ж.б.) мурда эле көтөрүлүп келген. Мисалы, адабиятты окутууда окуучуларга билим, ык-машыгуу, көндүмдөрдү берүү керек, дал ошол нерсе алардын адабий-теориялык компетенттүүлүгүн негиздейт. Ошондой компетенттүүлүккө ээ болгон мектеп бүтүрүүчүсү ар кандай адабий чыгармаларды түшүнүү, талдоо, интерпретациялоо жөндөмдүүлүгүнө ээ болуп гана калбастан, чыгармадан алган эстетикалык, катарсистик, этикалык байлыктарды жеке турмушунда колдоно билүүгө жетишет» [4, 63-б.].

Демек, компетенттүүлүк төмөнкүлөргө ээ кылат:

- мектепти бүтүрүүчүнүн өз турмушунда колдоно алуучу интеллектуалдык билими, ал өз ичине когнитивдүү жана операциялык-технологиялык нерселерди гана камтыбастан, мотив берүүчү, этикалык, социалдык жана жүрүш-туруштук түшүнүктөрүнүн системасын камтыйт;
- компетенттүүлүк ар кандай кырдаалда мурда алган билимин, ык-машыгууларын, тажрыйбаларын колдоно алышы;
- компетенттүүлүк мектеп партасында, окутуу процессинде гана калыптанбастан анын калыптануусуна көптөгөн факторлор (социалдык чөйрө, ата-эжелер, коомчулук, маалымат каражаттары ж.б.) таасир этет.

Кыргыз Республикасындагы жалпы билим берүүчү орто мектептердин башталгыч класстарынан тартып жогорку класстын окуучуларына, атайын орто кесиптик билим берүү мекемелеринен тартып жогорку окуу жайлардын студенттерине чейин билим алуучулар ээ болуучу компетенциялар аныкталууда, башкача айтканда, ар бир адис өз кесибине жараша тиешелүү компетенттүүлүктөргө ээ болуусу зарыл.

Орус окумуштуусу А.В. Хуторской төмөнкү аныктамаларды берген: «Компетенция – инсандык бири-бирине байланышкан сапаттардын жыйындысы (билим, билгичтик, көндүм). Ал сапаттар атайын аныкталган предметтер жана процесстер боюнча болуп, инсандын аларга карата жыйынтыктуу аракетин түзөт. Компетенттүүлүк – адамдын компетенцияларга ээ болушу. Компетенттүүлүк компетенцияларга болгон инсандык мамиле жана ишмердүүлүктү жүргүзүү» [5, 58-6.].

Демек, компетенттүүлүк – латын тилинен алынып, «шайкеш, туура келүү» дегенди туюндуруп, адамдын белгилүү бир кырдаалда, чөйрөдө кандайдыр бир адистиктер боюнча билим, ыкма, билгичтиктерге ээ болуусу, алар аркылуу турмушта жемиштүү ийгиликтерге жетишүүсү.

2014-жылы жарык көргөн “Мектептик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартында” компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруу зарылдыгы белгиленген. Окуучу жөн эле билим алып калбастан, ал ошону менен бирге белгилүү бир компетенттүүлүктөргө да ээ болушу керек. Окуучу билим алып жатканда практикалык ишмердүүлүктө пайда болгон кыйынчылыктарды же тактап айтканда, көйгөйлөрдү чечүүгө жана ошол эле учурда ишмердүүлүктүн ыктырына ээ болууга үйрөнүүнүн өзү компетенттүүлүк болуп саналат. Окуучу жаралган көйгөйлөрдү өз алдынча кое билип, аларды чечүүдө зарыл болгон билимдерди издеп таап аныктайт жана алдыга койгон максатка жетүү үчүн кайсы кадамдарды аткарууну билет.

Алкактык улуттук курикулумда негизги компетенттүүлүктөр төмөнкүдөй бөлүнүп көрсөтүлгөн:

- Маалыматтык компетенттүүлүктө окуучунун маалымат менен иштөө билгичтигин колдонууга даярдык, б.а. маалыматты өзүнүн ишмердүүлүгүн жүзөгө ашыруу, өз алдынча жыйынтыктарды чыгаруу үчүн колдонулат;
- Социалдык-коммуникациялык компетенттүүлүктөргө: окуучунун өз умтулууларын башка адамдардын кызыкчылыктарына шайкеш келтирүүгө, зарыл маалыматты диалогдо алууга жана аны инсандык, социалдык, кесиптик көйгөйлөрдү чечүү

үчүн оозеки жана жазуу жүзүндө берүүгө даярдыгы;

- Өзүн уюштуруу жана “көйгөйлөрдү чечүү” компетенттүүлүгү маалыматтагы жана турмуштук кырдаалдардагы карама-каршылыктарды байкоого жана аларды ар түрдүү ыкмаларды кодонууп, өз алдынча же башка адамдар менен бирге аракет кылып чечүүгө даярдык.

Алардын калыптанышынын үч деңгээли:

1) биринчи деңгээл (репродукциялык) окуучулардын үлгүлөрдү (аракеттерди аткаруунун дайындалган алгоритми) жолдой билиши менен мүнөздөлөт;

2) экинчи деңгээл (продукциялык) курамы боюнча жөнөкөй иштерди аткаруу, ишмердиктин өздөштүрүлгөн алгоритмин башка кырдаалдарда колдонуу жөндөмү менен мүнөздөлөт;

3) үчүнчү деңгээл (креативдик) өз алдынча конструкциялоо жана негиздөө элементтери менен татаал курамдагы ишмердикти жүзөгө ашырууну түшүндүрөт.

Э.Мамбетакуновдун пикиринде, маалыматтык компетенттүүлүккө өздөштүргөн окуу маалыматтарды, билимдерди практикада колдонуу үйрөнүү компетенттүүлүгү бар. Мисалы, кайталап айтып берүү, дил баян жазуу, маселе чыгаруу, курал-аспап жасоо, коомдогу айрым көрүнүштөрдү, фактыларды талдоо сыяктуу компетенттүүлүктөрүн киргизген [6, 26-6.].

Экинчиси – предметтик компетенттүүлүктөр. Алар башталгыч билим берүүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен төмөнкүчө аныкталды:

1. Тыбыш жана тамга менен иштей алуу компетенттүүлүгү (K1)
2. Окуй алуу компетенттүүлүгү (K2)
3. Сөз байлыгы менен иштей алуу компетенттүүлүгү (K3)
4. Сүйлөм, текст менен иштей алуу компетенттүүлүгү (K4)
5. Аң сезимдүү окуу, угуу жана адабий түшүнүктөр менен иштей алуу компетенттүүлүгү (K5).

Окуучунун жогорку деңгээлдеги компетенттүүлүккө жетиши үчүн биринчи кезекте башталгыч класстын мугалим өзү компетенттүү, кесипкөй адис болушу талап кылынат. Биздин оюбузча, окуучулар ээ боло турган компетенттүүлүктөр кандайдыр бир абстрактуу түшүнүктөр эмес, конкреттүү коюлган максаттуу кадамдар аныкталган так түшүнүктөр болуусу керек. Демек, кенже мектеп жашындагы окуучулар “Адабий окуу” предметинде ырларды окуп үйрөнүү процессинде жөн эле билим, билгичтик, көн-

дүмдөргө эле үйрөнбөстөн, төмөнкүдөй компетенттүүлүктөргө ээ болуусу зарыл:

- Алган билимдерди колдонуу компетенттүүлүгү – буга балдардын кыргыз адабиятын эле эмес, дүйнөлүк адабияттын кээ бир үлгүлөрүн мыкты билүү жана салыштыруу, алардын мазмуну жөнүндө же сюжетин гана айтып берип койбостон чыгармадагы каармандарга образдык талдоо жүргүзө алуусу, өзүнүн оюн оозеки да, жазуу түрүндө да бере билүүсү (буга эссе, баяндама, дилбаян жаза улуу сыяктуу компетенттүүлүктөр) кирет.
- Социалдык компетенттүүлүктөргө окуучу ар кандай социалдык топтордо өзүнүн адабиятын, ал аркылуу маданиятын жеткиликтүү түшүндүрүп жеткире билүү, тынымсыз өзгөрүүлөргө дуушар болгон турмуш агымында кыргыз адабиятынын ордун, анын нукуралыгын, өзгөчөлүктөрүн айтып бере алуу компетенттүүлүктөргө ээ болуусу кирет.
- Өзүн уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүгү. Бул “Адабий окуу” сабагында өтүлгөн чыгармалар (ырлар) аркылуу окуучуда эң мыкты адамдык сапаттардын калыптанышы, окуучунун өзүн-өзү тарбиялай билүүсү, турмуштук көйгөйлөрдү чечүүгө даярдыгынын болушу, улам жаңы, кокусунан пайда болгон көйгөйлөрдү чечүүгө болгон аракеттенүүдө максаттуу кадамдарды аткаруу чечимин чыгарууга үйрөнүүсүн киргизсек болот.

Мына ушул талаптарды ишке ашыруу үчүн окуу программасында ар бир ырды компетенттүүлүккө негиздеп, б.а., жогорудагы талаптарды эске алып окутуу азыркы учурдун зарыл талаптарынын бири. Ырларды компетенттүүлүккө негиздеп өздөштүрүүдө окутуунун уюштуруу формалары жана колдонулган усулдарга да көз каранды. Салттуу сабактар менен катар топтордо иштөөнүн, мээге чабуул жүргүзүүнүн, дебаттардын түрлөрүнүн, активдүү жана интерактивдүү технологияларды, түрдүү багыттагы көнүгүүлөрдү колдонуу натыйжалуу болот. Мисалы, окуучулар чыгарманы окуганын түшүнүүнүн негизинде чыгармадагы негизги ойду жана майда бөлүктөрдү аныктоо жатат. Алар башкы каарманды, иш-аракеттин ордун жана мезгилин, окуялар жана алардын ырааттуулугун, башкы көйгөй жана анын чечилишин түшүнүүнү шарттайт. Чыгарманын темасын жана идеясын бөлүп алууга карата компетенттүүлүккө багытталган төмөнкүдөй көнүгүүлөр менен көндүмдөрдү сунуштасак болот: графикалык уюштургучтар менен иштөө: чыгарма айлампасы, чыгарманын картасы, сюжеттик сызык, кол (беш манжа), чыгарма дарагы, көрүү айлампасы; сүрөт тартуу: комикс түзүү, стикер-аңгеме, пазл; жазуу жүзүндөгү тапшырмалар:

эссе, дил баян, баяндама, өз окуясын түзүү; карточкалар менен иштөө: предметтик, кырдаалдык же ассоциациялык карточкалар; ачкыч сөздөр менен иштөө: сөз айкаштары, сөз дубалы, сүйлөмдөр, абзацтар, бөлүмдөр; визуалдык уюштургучтар: сүрөттөр, ви-деолор, карталар, диаграммалар, таблицалар, схемалар. Сабакта жоромолдоо стратегиясын пайдалануу окуучулардын окуганын түшүнүү боюнча таанып-билүүнү колдонуу аркылуу өз алдынча ийгиликтүү иштөөсүнө мүмкүнчүлүк берет. Жоромолдоо стратегиясынын иштөө алгоритми төмөндөгүдөй берилет: А) Текстте туураалуу айтылат. Бул баскыч тексттен маалыматты табууга жана өзүнүн жеке билимдерин жана тажрыйбаларын активдештирүүгө мүмкүнчүлүк берет. Б) Мен ... болсо керек деп божомолдойм. Бул баскыч текстте бардык маалыматтар камтылгандыгын/камтылбагандыгын аныктоого жардам берет. А мен билимим жана тажрыйбаларымды негизинде ... айткым келет. В) Жыйынтык болуп саналат. Жыйынтыгында окуучулар божомолу ырасталгандыгы/ырасталбагандыгы тууралуу корутунду чыгарышат же окуучу өзүнүн пикирин алмаштырат. Жоромолдоого карата “Текст – Мен - Корутунду”, “Сыйкыр баштык” көнүгүүлөрү окуучулардын окуп түшүнүү компетенттүүлүгүн калыптандырууда натыйжалуу болот.

Компетенттүүлүк билим берүүдө мугалимдин ролу жана функциясы да чоң таасир тийгизет. Башкача айтканда коомдогу болуп жаткан өзгөрүүлөр, жаңылануулар жаңы муундун өсүп-өнүгүүсүнө, педагогикалык кесип ээлеринин чеберчилигин, чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүнү талап кылат. Натыйжада мугалим инновациялык технологияларды колдонуу менен мектеп окуучуларын турмушка, өзгөрүүлөргө даярдап, теорияны практика менен салыштыруу жөндөмдөрүн калыптандыруучу компетенттүүлүктөргө ээ кылат.

Адабияттар:

1. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер с англ. - М.: «Когнито-Центр», 2002. - 396 с.
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю., Толковый словарь русского языка. - Москва, 2013. - С. 268.
3. Юдахин К.К. Русско-киргизский словарь. – М., 1957.- 293-б.
4. А.Муратов Кыргыз адабиятын окутуу: теориясы жана методикасы. - Б.: Турар, 2013. - 60-63-бб.
5. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы// Народное образование. - 2003. - №2. - С. 58-64.
6. Мамбетакунов Э. «Окуучулардын билим алуу технологиялары жана компетенттүүлүктөрү»./«Эл агартуу» журналы, № 9-10, 2015-жыл, 26-бет.